

ŠTÁTNA ŠKOLSKÁ INŠPEKCIA

úsek inšpekčnej činnosti

Staré grunty 52, 841 04 Bratislava 4

Správa

o stave a úrovni výchovy a vzdelávania žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia v základných školách v školskom roku 2011/2012 v SR

Stav a úroveň výchovy a vzdelávania žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia (ďalej SZP) boli sledované v priebehu komplexných inšpekcií v **159** ZŠ, čo predstavuje **7,2 %** z celkového počtu ZŠ v SR. Z kontrolovaných subjektov bolo **147** štátnych, **2** súkromné a **10** cirkevných, **142** s vyučovacím jazykom slovenským, **13** s vyučovacím jazykom maďarským a **4** školy s vyučovacím jazykom slovenským a maďarským. Na získanie aktuálnych údajov o žiakoch zo SZP sa zadával riaditeľom škôl dotazník. Informácie o dochádzke, výchovno-vzdelávacích výsledkoch a správaní sa žiakov školskí inšpektori overovali a dopĺňali rozhovormi s vedením školy a s pedagogickými zamestnancami. Prehľad počtu žiakov zo SZP je uvedený v tabuľke č. 1.

Tabuľka č.1: Aktuálne počty žiakov zo SZP v kontrolovaných ZŠ

Kraj	Počet				
	ZŠ	žiaci zo SZP			
		celkovo	0. ročník	1. stupeň	2. stupeň
Bratislavský	10	14	0	4	10
Nitriansky	20	121	21	52	48
Trnavský	10	0	0	0	0
Trenčiansky	20	8	0	4	4
Žilinský	21	5	0	3	2
Banskobystrický	37	54	54	0	0
Prešovský	19	175	43	66	66
Košický	22	288	51	100	137
SR	159	665	169	229	267

Z celkového počtu kontrolovaných škôl v **48** evidovali **665** žiakov zo SZP, z toho **330** v bežných a **166** v špeciálnych triedach. Nultý ročník navštevovalo **169** žiakov, 1. stupeň ZŠ **229** a 2. stupeň **267** žiakov zo SZP. Oddelenia školských klubov detí (ďalej ŠKD) navštevovalo **7 832** žiakov, z nich bolo len **93** žiakov zo SZP. Počet žiakov zo SZP v školách bol v jednotlivých krajoch SR ovplyvnený situovaním školy vo vidieckom či v mestskom prostredí, mierou zamestnanosti rodičov, sociálnou štruktúrou a národnostným zložením. Najviac žiakov evidovali kontrolované školy v Košickom a Prešovskom kraji, najmenej v Trnavskom a Žilinskom kraji.

Žiaci zo SZP pochádzali prevažne z viacpočetných rodín s vysokou nezamestnanosťou, prípadne žili v neúplných rodinách, ktorým bola poskytovaná pomoc v hmotnej núdzi a sociálne dávky tvorili prevažný príjem rodiny. Žili v prostredí, ktoré vzhľadom na sociálne, rodinné, ekonomické a kultúrne podmienky nedostatočne podnecovalo rozvoj mentálnych, vôľových, emocionálnych vlastností žiaka, nepodporovalo jeho socializáciu a neposkytovalo mu dostatok primeraných podnetov pre rozvoj osobnosti. V osadách a chatrčiach¹ väčšinou na periférii obcí, v neštandardných bytových a hygienických podmienkach² žili prevažne rodiny, ktoré patrili k sociálne neprispôsobivým. Žiaci nemali vytvorené podmienky na domácu prípravu na vyučovanie, o priestory sa museli deliť s ďalšími členmi rodiny. Väčšina žiakov zo SZP v Banskobystrickom kraji pochádzala zo sociálne neprispôsobivých rodín, pričom riaditelia škôl uvádzali v dotazníku nedôstojný spôsob života rodičov žiakov (matka žila v jednej domácnosti s dvomi mužmi, alkoholizmus, vyberanie odpadkov

¹ Napr. záhradná chatka bez vody, nevhodné podnájmy, malé priestory obývané vysokým počtom obyvateľov.

² Chýbajúce sociálne zariadenia, bez pripojenia na vodu, elektrinu, častý výskyt pedikulózy.

z kontajnerov, navádzanie detí na žobranie)³, ale aj rodinné násilie, užívanie omamných látok, incidenty v rodine riešené políciou, trestné stíženie rodičov, rodičia vo výkone trestu, stíženie za nebdalú školskú dochádzku detí v starostlivosti.⁴ Vyskytli sa aj úteky žiaka z domu, jeho pobyt na neznámom mieste.⁵ Z kontrolovaných subjektov v Prešovskom kraji bol najmenej priaznivý stav v obci Petrová⁶, kde všetci žiaci zo SZP pochádzali zo sociálne neprispôsobivých rodín, bývali v osade v chatrčiach bez vody a elektriny, kanalizácie a často bez možnosti mať vlastný priestor na spanie. Z miest bola nepriaznivá situácia v Prešove (lokalita Pod Hrádkom)⁷. K rómskej národnosti sa prihlásilo 8,9 % žiakov, no podľa vyjadrenia niektorých riaditeľov základných škôl v Prešovskom kraji, z rómskej komunity ich pochádzalo výrazne viac (napr. do jednej školy⁸ z rómskej komunity dochádzalo 82 žiakov zo sociálne neprispôsobivých rodín, ktorí sa hlásili k slovenskej národnosti). Z rodín, ktoré patria k sociálne neprispôsobivým v Nitrianskom kraji pochádzalo 15 žiakov.⁹ Kontrolované školy v Bratislavskom a v Žilinskom kraji charakterizovali prostredie, z ktorého žiaci zo SZP pochádzali zväčša ako štandardné vo vzťahu k bytovým a hygienickým podmienkam, rodiny žiakov zo SZP charakterizovali ako sociálne prispôsobivé.

Školy pre týchto žiakov vytvárali **individuálne podmienky výchovy a vzdelávania**. Žiaci boli zaradení do bežných tried, špeciálnych tried a nultých ročníkov, špecializované triedy v kontrolovaných ZŠ zriadené neboli. Pre zabezpečenie výchovy a vzdelávania mali školy vypracované individuálne výchovno-vzdelávacie programy (ďalej IVVP). Učitelia pri výchove a vzdelávaní žiakov zo SZP uplatňovali **špecifické metódy a formy práce**. Pri ich voľbe vychádzali z odporúčaní príslušných zariadení výchovného poradenstva a prevencie. Na základe požiadaviek a informácií zo správ špeciálnopedagogických vyšetrení školy upravili **učebné plány** (ďalej UP) s využitím voliteľných hodín pre 6 % žiakov a modifikovali **učebné osnovy** (ďalej UO) pre 10 % žiakov zo SZP. Vo voľnom vyjadrení riaditeľa škôl najčastejšie prezentovali individuálny prístup k týmto žiakom (35 %), využívanie inováčných foriem a metód práce (26 %)¹⁰, snahu zapájať ich do mimoškolských aktivít. Vo **výchovno-vzdelávacom procese** (ďalej VVP) bola práca učiteľov na 1. stupni ZŠ výrazne ovplyvnená skutočnosťou, že časť žiakov, pochádzajúca z miestnych osád slabšie, prípadne vôbec neovládala slovenský jazyk. V tomto smere bola situácia o niečo priaznivejšia v školách, kde boli zriadené nulté ročníky. Na 2. stupni ZŠ bola z dôvodu nezaujmu o učenie sťažovaná práca najmä so žiakmi, ktorých vek bol výrazne vyšší, ako vek spolužiakov. V niektorých prípadoch sa prejavovala u žiakov pochádzajúcich z rómskych komunít neochota komunikovať s okolím (predpokladaným dôvodom je jazyková bariéra, ale aj nezujem spolužiakov), izolovali sa od spolužiakov, navzájom sa počas prestávok stretávali. Vyučujúci pri **hodnotení výsledkov** žiakov kládli dôraz na ich individuálne schopnosti, uprednostňovali pri skúšaní formy odpovede pre nich výhodnejšie (písomná, ústna, doplnujúca obrázková forma), pre žiakov s vývinovými poruchami učenia nehodnotili diktáty známami, ale uplatnili slovné hodnotenie s vyznačením počtu chýb.

Školy využívali vo vzťahu k žiakom zo SZP **odborný servis** zabezpečený výchovným poradcom (38,4 %), školským špeciálnym pedagógom (17 %), asistentom učiteľa (18,2 %), školským psychológom (8,2%) a sociálnym pedagógom (5 %). V jednej škole¹¹ v Žilinskom kraji nebol ustanovený výchovný poradca, poradenskú komunikáciu smerom k rodičom a žiakom aj zo SZP zabezpečovala riaditeľka školy a triedni učitelia. Školskí špeciálni pedagógovia boli triednym učiteľom nápomocní predovšetkým pri riešení výchovných a vzdelávacích problémov. Na kontrolovaných hodinách, kde sa edukačného procesu zúčastnili aj asistenti učiteľa, ich prítomnosť

³ ZŠ Školská 30, Tomášovce; ZŠ Školská 1, Fil'akovo; ZŠ Ulica mieru, Jesenské; ZŠ Veľké Zlievce

⁴ ZŠ Školská, Hliník nad Hronom; ZŠ s MŠ Terézie Vansovej, Ul.T.Vansovej 353/3, Zvolenská Slatina; ZŠ s MŠ P.E.Dobšinského, Teplý Vrch

⁵ ZŠ s MŠ P.E.Dobšinského, Teplý Vrch

⁶ Základná škola, Petrová 7

⁷ Základná škola, Važecká 11, Prešov

⁸ Základná škola s materskou školou, Lemešany 154

⁹ ZŠ, Školská 252, Beladice, ZŠ, Pohraničná 9, Komárno, ZŠ s MŠ, Kozárovce 927

¹⁰ Učitelia aplikovali špecifické metódy a formy výchovy a vzdelávania, zážitkové a kooperatívne vyučovanie, uplatnili predĺžený výklad, viacnásobné opakovanie informácií, brainstorming, simulačné a inscenačné metódy, projektové metódy, intenzívnu spätnú väzbu a pozorovanie, názorné a opisné metódy, zážitkové učenie, didaktické hry a realizovali demonštráciu pokusov.

¹¹ ZŠ s MŠ, Na stanicu 27, Žilina

prispela k prekonávaniu prekážok, ktoré vyplývali predovšetkým z jazykovej bariéry (najmä na 1. stupni). Počas inšpekčného výkonu riaditeľa škôl často poukazovali na skutočnosť, že niektorí žiaci zo SZP majú pridružené zdravotné znevýhodnenia, no problémom je sprostredkovať im odborné vyšetrenie v poradenských zariadeniach z dôvodu nezájmu rodičov. Školy spolupracovali s príslušnými odbornými poradenskými zariadeniami,¹² dve ZŠ¹³ sa v rámci starostlivosti o žiakov zo SZP a vzdelávania učiteľov zapojili do národného projektu Vzdelávaním pedagogických zamestnancov k inklúzii marginalizovaných rómskych komunít a v jednej z nich¹⁴ aj do projektu Zvyšovanie vzdelanostnej úrovne príslušníkov marginalizovaných rómskych komunít.

Na väčšine škôl boli vytvorené vhodné **priestorové a materiálne podmienky**, ktoré umožňovali výchovu a vzdelávanie žiakov zo SZP. Väčšina žiakov, patriacich prevažne do rómskej komunity, mala v škole zabezpečené základné učebné pomôcky, ktoré na konci vyučovacieho dňa ostávali v triedach. Podľa vyjadrenia pedagogických zamestnancov škôl volili takéto postupy z dôvodu častého znehodnotenia, strácania, predaja učebníc a ďalších učebných pomôcok. Riaditelia uviedli, že v rámci úpravy **organizácie výchovy a vzdelávania** najčastejšie využívali vyučovanie mimo kmeňovej triedy, pobyt žiakov v ŠKD, pomoc asistenta učiteľa a školského špeciálneho pedagóga. Organizácia v jednej škole, nebola v súlade s platnými právnymi normami (v plnoorganizovanej škole boli spojené ročníky)¹⁵. **Úpravy prostredia** sa týkali vytvárania oddychových zón v triedach, na školských chodbách, dvoroch a tiež estetických úprav interiérov a exteriérov škôl. Na zefektívnenie VVP pri práci so žiakmi zo SZP, niektoré školy okrem nižšieho počtu žiakov v triedach, realizovali aj úpravu tried (20 ZŠ), najčastejšie rozmiestnením lavíc. Žiakom zo SZP bolo umožnené sedieť bližšie k vyučujúcemu, často sedeli vedľa spolužiakov, ktorí im boli schopní a ochotní pomáhať. V niektorých prípadoch žiakov zo SZP pochádzajúcich z menej podnetného rodinného prostredia, z dôvodu nevyhovujúcich sociálnych podmienok, umiestňovali do zadných radov lavíc, prípadne sedeli v skupinkách (Prešovský kraj). Podľa vyjadrenia pedagogických zamestnancov takúto organizáciu vyučovania využívali z dôvodu lepšieho individuálneho prístupu učiteľa, prípadne asistenta učiteľa. V 2 ZŠ v Žilinskom kraji zriadili učebne pre rozvoj poznávacích, psychomotorických a zmyslových schopností v rámci projektu Nech sa nám netúlajú a študovňu s možnosťou práce s informačno-komunikačnými technológiami (ďalej IKT).

Riaditelia škôl v dotazníkoch a rozhovoroch deklarovali prijímanie opatrení na zlepšenie **dochádzky a správania** sa žiakov zo SZP. Veľkou pomocou bola pre školy spolupráca s referentmi sociálno-právneho oddelenia, s kurátormi, ošetrojúcimi lekármi. Pre zlepšenie dochádzky a správania sa žiakov všetky školy prijímali opatrenia: pravidelná kontrola dochádzky, zapracovanie opatrení do školského poriadku, pravidelný telefonický kontakt s rodičmi, osobné pohovory so žiakmi, spolupráca s orgánmi územnej samosprávy, udeľovanie výchovných opatrení.¹⁶ Školy si v týchto prípadoch plnili oznamovaciu povinnosť a postupovali podľa platných právnych predpisov, no často k náprave nedochádzalo. Využívali aj návštevu rodín realizovanú asistentom učiteľa a triednym učiteľom, uskutočnili pohovor so zákonnými zástupcami žiakov. Rómski asistenti zabezpečovali odprevádzanie žiakov do a zo škôl. Väčšina ZŠ sa snažila motivovať žiakov aj zatraktívením vyučovacieho procesu, aktivitami v mimovyučovacom čase a vytváraním podmienok na ich seberealizáciu. V rámci prevencie záškoláctva mnohé školy organizovali besedy a prednášky s príslušníkmi Policajného zboru. Motivujúcim činiteľom plnenia povinnej školskej dochádzky žiakov bolo aj poskytovanie bezplatnej stravy, balíčka učebných pomôcok a preplácania cestovných lístkov dochádzajúcim žiakom.

Tak ako v predchádzajúcich školských rokoch najčastejšie uvádzaným dôvodom **slabých výchovno-vzdelávacích výsledkov** žiakov zo SZP zostáva nedostatočná domáca príprava súvisiaca

¹² CPPPaP, ČŠPP, sociálny kurátor, Komisia pre ochranu verejného poriadku, Komisia kultúry, školstva a športu.

¹³ ZŠ s MŠ P.E.Dobšinského, Teplý Vrch; ZŠ s MŠ Terézie Vansovej, Ul.T.Vansovej 353/3,Zvolenská Slatina

¹⁴ ZŠ s MŠ P.E.Dobšinského, Teplý Vrch

¹⁵ Základná škola s materskou školou, Lemešany

¹⁶ Pochvaly a ocenenia, znížená známka zo správania, vylúčenie z VVP a pokarhanie riaditeľom školy. Ukladali ich žiakom za opakované porušenie vnútorného poriadku, za nevhodné správanie voči spolužiakom, zabúdanie žiackej knižky, slovné či fyzické napádanie spolužiakov, vyvolávanie konfliktov, záškoláctvo, nerešpektovanie pokynov vyučujúcich, narušanie priebehu vyučovania, neskoré príchody na vyučovanie, fajčenie, používanie vulgárnych výrazov.

s málo motivujúcim rodinným prostredím, nezáujem žiakov o učenie a následne veľký počet vymeškaných hodín. Na zmiernenie výukových problémov školy najčastejšie využívali individuálne doučovanie (40 ZŠ), motiváciu pochvalou (33 ZŠ), zabezpečenie potrebných učebných pomôcok (27 ZŠ), spoluprácu s poradenským zariadením a monitoring vzdelávacích výsledkov (22 ZŠ). Prípravu žiakov zo SZP na vstup do prvého ročníka, akceleráciu ich vývinu a minimalizáciu ich adaptačných problémov, riešili školy zriadením nultých ročníkov (12 ZŠ).

Všetky školy evidujúce žiakov zo SZP vytvárali podmienky a možnosti pre ich zapájanie do **mimoškolských aktivít** s ostatnými žiakmi. Využívali hlavne pestrú ponuku krúžkovej činnosti a záujmových útvarov, v ktorých mali možnosť rozvíjať najmä svoje športové a pohybovo-hudobné predpoklady. Žiaci zo SZP navštevovali aj krúžky, ktoré im umožňovali hravou formou upevňovať a ďalej rozvíjať svoje zručnosti v pracovných, prírodovedných, počítačových, esteticko-kultúrnych oblastiach. Vo veľkej miere sa podieľali na tvorbe kultúrnych programov nielen v rámci školy, ale aj obce či mesta, pedagógovia ich zapájali do organizovania tematických, environmentálnych aktivít a projektov. Zapojení boli aj v projekte Zvyšovanie čitateľskej gramotnosti marginalizovaných rómskych komunít. Niektoré školy zapájali žiakov zo SZP do aktivít v rámci vlastných projektov, napríklad Fair play trieda (zameraný na prevenciu proti násiliu, šikanovaniu), Poznaj náš región (významné osobnosti a udalosti), Tvoja správna voľba (spolupráca s policajtmi), Tajomstvá fujary (zamerané na regionálnu výchovu), Zdravý úsmev (zameraný na ochranu zdravia), Tvorivé dielne. V jednej ZŠ absolvovali učitelia školenie v rámci projektu Rovnaká šanca a pracovali v školskom projekte Volavkine výtvarné dni¹⁷. Možnosť využívať formu trávenia voľného času v **školskom klube detí** umožňovali riaditelia škôl žiakom zo SZP znížením výšky príspevku zákonného zástupcu na čiastočnú úhradu nákladov za starostlivosť poskytovanú žiakovi v školskom zariadení, na niektorých školách úplným oslobodením od tohto príspevku. Prostredníctvom činností v ŠKD sa žiaci pripravovali na vyučovanie, venovali sa domácim úlohám a opakovali si učivo. Atraktivnosť ŠKD zvyšovalo častokrát aj jeho dobré vybavenie hračkami, audiovizuálnou technikou a na niektorých školách aj možnosťou využívania výpočtovej techniky. ŠKD navštevoval i napriek vyššie uvedeným faktom nižší počet žiakov, a to najmä z dôvodu nezájmu. Na niektorých ZŠ školský klub detí nebol zriadený.¹⁸

Riaditelia škôl mali možnosť uviesť v dotazníku vlastné skúsenosti a pozitívne či negatívne **poznatky z práce so žiakmi** zo SZP. Konštatovali, že u žiakov zo SZP dosiahli pozitívne výsledky vo VVP najmä trpezlivou prácou triednych učiteľov, špeciálnych pedagógov, výchovných poradcov a asistentov učiteľa. Z vyjadrení niektorých riaditeľov ZŠ¹⁹ vyplynulo, že niektorí žiaci zo SZP začlenení do triednych kolektívov sa od ostatných spolužiakov nelíšili ani svojimi výsledkami vo VVP, ani správaním. Školské povinnosti si plnili adekvátne k svojim schopnostiam a možnostiam. Pedagogickí zamestnanci prácu detí v **nultom ročníku**²⁰ považovali za sťaženie predovšetkým z dôvodu ich slabšej znalosti slovenského jazyka, neosvojených základných hygienických a sociálnych návykov. Pretrvávajúcim javom u týchto detí bola výrazná absencia predškolskej prípravy. Pozitívne hodnotili nízky počet žiakov, ktorý im umožňoval realizovať individuálny prístup. Žiaci, ktorí absolvovali nultý ročník základnej školy mali oproti ostatným žiakom čiastočne osvojené pracovné a učebné návyky, adaptovali sa na školské prostredie, čo učitelia považovali za veľký prínos pre zvládnutie učiva v 1. ročníku. Školy pozitívne hodnotili najmä priaznivý dopad pochvál, osobného vyzdvihovania, zažívania úspechu žiakov, milý až rodičovský prístup. Takéto prostredie uvoľňovalo u detí emocionalitu a spontánnosť pre záujem o učenie a činnosti spojené s ním (úprimnosť rómskych žiakov pri prekonávaní negatívnych bariér v spoločenských a sociálnych kontaktoch). V Nitrianskom kraji boli v jednej triede zaradené deti, ktoré boli ťažko zvládnuteľné, mali mentálne postihnutie, prácu vyučujúcich sťažovali a podľa nich do tejto triedy nepatril. Pretrvávajúcim problémom naďalej zostávala nepravidelná dochádzka do školy a spolupráca s rodičmi žiakov, ktorí mali často nedbalý

¹⁷ CZŠ sv. Ladislava, Lipová 3868, Topoľčany

¹⁸ Napr. v 2 ZŠ, v ktorých všetci žiaci vzhľadom na sociálne hendikepy pochádzali zo SZP, nebolo ŠKD zriadené.

¹⁹ Bratislavský (14), Trenčiansky (8) a Žilinský kraj(5) evidoval nižší počet žiakov zo SZP.

²⁰ Nultý ročník bol zriadený v ZŠ v Nitrianskom, Banskobystrickom, Prešovskom a Košickom kraji.

postoj k príprave svojich detí na školu, k samotnému školskému výkonu detí, ale aj k angažovanosti pri riešení výchovno-vzdelávacích potrieb a problémov svojich detí.

Pri práci so žiakmi zo sociálne neprispôsobivých rodín s výraznými sociálnymi a kultúrnymi hendikepmi a výukovými problémami sa na kontrolovaných vyučovacích hodinách vo vyšších ročníkoch vyskytli nedostatky týkajúce sa využívania podnecujúcich metód a foriem práce, učitelia menej využívali možnosť diferencovať náročnosť úloh, tolerovali pasivitu a nezáujem žiakov a v menšej miere ich zapájali do diania v triede. Žiaci prichádzali do škôl často nepripravení, nevyspatí, hladní a špinaví. Na **1. stupni ZŠ** si väčšina týchto žiakov vytvárala kladný vzťah k učiteľom, niektorí dosahovali primerané až dobré výsledky v primárnom vzdelávaní a boli aktívni najmä v činnostiach, ktoré ich bavili, radi sa prezentovali pred verejnosťou. Spravidla však nemali dostatočnú podporu zo strany rodičov,²¹ spolu s nastupujúcou pubertou to viedlo k postupnému strácaniu záujmu o vzdelávanie sa najmä vo vyšších ročníkoch **2. stupňa ZŠ** a k objavovaniu a prehlbovaniu výchovných problémov. Na niektorých školách, hlavne kde boli deti podporované príspevkami na stravu, chodili do školy len kvôli obedu, o učenie však neprejavovali záujem. Výrazným negatívom v jednej ZŠ²² bola nízka komunikačná úroveň väčšej časti žiakov, výrazné problémy s čítaním s porozumením. Jednalo sa predovšetkým o žiakov z rómsky hovoriaceho prostredia, ktoré im neposkytovalo priestor na rozvíjanie. Podľa vyjadrenia pedagogických zamestnancov pozitívnejšie výsledky dosahovali na hodinách výtvarnej výchovy, pracovnej výchovy a telesnej výchovy, kde mohli uplatňovať získané pohybové a manuálne zručnosti. Riaditelia škôl konštatovali, hlavne u žiakov z rómskej komunity, stúpajúci výskyt agresívneho správania a vulgárneho vyjadrovania²³, jedna škola²⁴ uviedla vyhrážanie sa pedagógom žiakmi a ich zákonnými zástupcami. Zriedkavosťou nie sú ani prípady ničenia pomôcok zo sociálneho balíčka²⁵, vyskytol sa aj ich odpredaj²⁶. Niekedy ich začleňovanie do kolektívov tried sťažovala zanedbaná hygiena a úprava zovňajšku, jedna škola²⁷ v rámci starostlivosti o týchto žiakov pravidelne vykonávala odstraňovanie vyskytujúcej sa pedikulózy. Spoluprácu s rodičmi sa snažili niektoré školy zlepšiť zapojením rodičov do činnosti školy (Dni otvorených dverí, brigády, účasť na mimoškolských podujatiach). **Výrazne negatívne** skúsenosti uvádzajú dve ZŠ, poukazujú na nezáujem rodičov o svoje deti (väčšina z nich sa po ukončení povinnej školskej dochádzky prihlasuje na úrad práce)²⁸, na ich časté narušovanie výchovno-vzdelávacieho procesu svojvoľným odchodom počas vyučovania²⁹.

Takmer všetci žiaci zo SZP mali vypracovanú **dokumentáciu** v súlade s platnými právnymi normami. Obsahovala návrh na prijatie žiaka so ŠVVP, informovaný súhlas zákonného zástupcu, správu zo špeciálnopedagogického a psychologického vyšetrenia, na niektorých školách podľa potreby aj správu z odborného vyšetrenia, písomné vyjadrenie k školskej integrácii a IVVP. Vypracované IVVP obsahovali charakteristiku žiaka, jeho výchovno-vzdelávaciu úroveň a učebné postupy. Ojedinele zistené nedostatky sa týkali neaktualizovania týchto dokumentov, prípadne drobných administratívnych nedostatkov. Žiaci zo SZP, ktorí v zmysle zákona patrili k žiakom so ŠVVP, boli zaradovaní do bežných tried v súlade s platnými právnymi predpismi prevažne na žiadosť zákonných zástupcov a odporúčaní CPPPaP. Mnohí z nich prišli do kontrolovaných subjektov prirodzenou migráciou.

Iné zistenia

Rodičia žiakov škôl s VJM (vrátane žiakov zo SZP) získavali finančné prostriedky na nákup učebných pomôcok a školských potrieb prostredníctvom nadácie G. Bethlema a pre žiakov 1. ročníka ZŠ cez nadáciu Rákóczi Szövetség.

²¹ *Nezáujem rodičov o výchovno-vzdelávacie výsledky, nepovzbudzovanie k vzdelávaniu, negatívne príklady z rodinného prostredia, odmietanie súhlasu s vyšetreniami v poradenských zariadeniach.*

²² *Základná škola, Petrová 7*

²³ *ZŠ Kráľovohoľská 413, Šumiac; ZŠ Veľké Zlievce*

²⁴ *ZŠ Veľké Zlievce*

²⁵ *ZŠ I.B.Zocha, Jilemnického 94/3, Revúca; ZŠ s MŠ M.B.Funtíka, ČSA 109/91, Očová; ZŠ Školská 482, Hliník nad Hronom*

²⁶ *ZŠ s MŠ M.B.Funtíka, ČSA 109/91, Očová*

²⁷ *ZŠ Veľké Zlievce*

²⁸ *Základná škola, Ulič 137*

²⁹ *Základná škola, Komenského 135/6, Medzilaborce*

Závery

Z celkového počtu kontrolovaných subjektov 48 evidovalo 665 žiakov zo SZP. Väčšina škôl pre ich výchovu a vzdelávanie mala vytvorené vhodné personálne, priestorové a materiálne podmienky. Pozitívnym zistením bol kladný vzťah pedagogických zamestnancov k týmto žiakom a snaha škôl zabezpečiť ich pravidelnú dochádzku do školy. Žiakom zo SZP bol najčastejšie poskytovaný odborný servis prostredníctvom výchovných poradcov, odborných zamestnancov poradenských zariadení. Výrazné úpravy školského prostredia ZŠ nerealizovali. Najčastejšie išlo o usporiadanie lavíc v triedach, ojedinele o vytvorenie oddychovej zóny. Školy v rámci zlepšenia dochádzky žiakov do školy venovali zvýšenú pozornosť jej kontrole, konzultovali problémy so zákonnými zástupcami, čo sa nie vždy stretlo s pochopením a so záujmom. Spolupracovali s poradenskými zariadeniami, asistentmi učiteľov, logopédmi, poskytovali žiakom doučovanie a možnosť pracovať v záujmových útvaroch, projektoch a aktivitách organizovaných školami podľa výberu. ZŠ boli zapojené do projektov environmentálneho a preventívneho charakteru a projektov z oblasti správnej životosprávy. Z mimoškolských aktivít sa žiaci najčastejšie zapájali do esteticko-kultúrnych a športových aktivít a súťaží. Dokumentácia žiakov zo SZP, ktorí v zmysle zákona patrili k žiakom so ŠVVP, bola zväčša vypracovaná v súlade s platnými právnymi predpismi. Ojedinele neboli aktualizované individuálne výchovno-vzdelávacie programy.

Pri výchove a vzdelávaní žiakov zo SZP školy najčastejšie deklarovali využívanie individuálneho prístupu. Vzhľadom na to, že u žiakov je proces zabúdania pomerne rýchly, väčšiu pozornosť venovali opakovaniu a upevňovaniu učiva. Nedostatky v komunikačných zručnostiach na 1. stupni ZŠ mali žiaci zo SZP pochádzajúci najmä z rómskych komunít. Pozitívnejšia situácia v tejto oblasti bola v školách, ktoré mali zriadené nulté ročníky. Na 2. stupni ZŠ bola z dôvodu nezájmu o učenie sťažaná práca so žiakmi, ktorých vek bol výrazne vyšší, ako vek spolužiakov. Najmenej priaznivá situácia bola v rodinách, ktoré boli sociálne neprispôsobivé, viacgeneračné, alebo v ktorých nebolo zabezpečené základné vybavenie. Ich starostlivosť bola nedostatočná a so školou spolupracovali v minimálnej miere.³⁰ Pre zlepšenie vzdelávacích výsledkov žiakov školy najčastejšie realizovali doučovanie a zapájali ich do činností ŠKD, ich účasť však bola nízka. Spolupracovali s výchovnými poradcami a odbornými zamestnancami poradenských zariadení.

Väčšina zistení školskej inšpekcie v školskom roku 2011/2012 v oblasti starostlivosti o žiakov zo SZP bola porovnateľná so zisteniami v predchádzajúcom školskom roku. Zlepšenie nastalo v zapájaní škôl do projektov preventívneho charakteru a do projektov zameraných na zvyšovanie vzdelanosti žiakov z rómskych komunít. Naďalej pretrvávala nepriaznivá situácia v oblasti spolupráce školy so sociálne neprispôsobivými rodinami, ktoré nejavili záujem o vzdelávanie svojich detí.

Výrazne pozitívne zistenia

- empatický prístup učiteľov
- snaha škôl zabezpečiť pravidelnú školskú dochádzku
- účelná spolupráca s poradenskými zariadeniami
- vytváranie podmienok na zapájanie žiakov do činnosti v ŠKD
- vytváranie podmienok na sebarealizáciu žiakov v záujmových útvaroch
- zapojenosť škôl do projektov environmentálneho, preventívneho charakteru a projektov zameraných na zvyšovanie vzdelanosti a odstraňovanie segregácie žiakov z rómskych komunít
- zapájanie žiakov do mimoškolských aktivít kultúrno-estetického charakteru

Oblasti vyžadujúce zlepšenie

- zriaďovanie špecializovaných tried pre žiakov, ktorí by z výchovno-vzdelávacieho hľadiska potrebovali kompenzačný alebo rozvojový program
- diferencovanie úloh vo vzťahu k schopnostiam a k vzdelávacím potrebám jednotlivcov
- minimalizovanie jazykovej bariéry na národnostne zmiešanom území

³⁰ Neskorý príchod na vyučovanie, nepravidelná dochádzka žiakov, často neuspokojenie základných životných potrieb.

- zapájanie žiakov zo SZP do činností ŠKD
- modifikácia učebných plánov pre žiakov zo SZP³¹
- vypracovanie systémových opatrení na zlepšenie dochádzky a prospechu vo vyšších ročníkoch
- časté zabúdanie, ale najmä ničenie pomôcok
- zlepšenie systematickej domácej prípravy
- odmietanie súhlasu zákonných zástupcov žiakov s vyšetreniami v poradenských zariadeniach
- záujem zákonných zástupcov žiakov o ich vzdelávacie výsledky

Opatrenia na odstránenie zistených nedostatkov

Najčastejšie boli riaditeľom škôl v Košickom kraji uložené opatrenia týkajúce sa vedenia a doplnenia dokumentácie žiakov, zlepšenia spolupráce so zákonnými zástupcami žiakov a zohľadňovania rozdielnych vzdelávacích schopností žiakov v edukačnom procese. Riaditelia škôl v Nitrianskom kraji prijímali opatrenia na odstránenie zistených nedostatkov týkajúcich sa vzdelávania žiakov s mentálnym postihnutím v bežných triedach a ustanovenia výchovného poradcu. Porušenia platných právnych predpisov v Prešovskom kraji, na základe ktorých boli školám uložené opatrenia, súviseli so spájaním ročníkov a s nezabezpečením odbornosti vyučovania v nultom ročníku.

Odporúčania a podnety

Riaditeľom škôl

- naďalej vytvárať multikultúrne edukačné prostredie rešpektujúce sociálne, kultúrne a jazykové špecifiká detí
- zintenzívniť spoluprácu ZŠ s poradenskými zariadeniami pri zriaďovaní nultých ročníkov a špecializovaných tried a pri uplatňovaní individuálnej integrácie
- realizovať programy orientované na zlepšenie spolupráce s rodičmi žiakov zo SZP
- aplikovať vo väčšej miere rôzne formy spolupráce školy, rodiny a komunitných pracovníkov a osvetovo pôsobiť na rodičov vo všetkých oblastiach života
- motivovať rodičov detí pochádzajúcich zo SZP, k absolvovaniu predškolskej prípravy

Zriaďovateľom

- umožniť zvýšenie počtu asistentov učiteľa a špeciálnych pedagógov v ZŠ

Metodicko-pedagogickému centru

- realizovať vzdelávacie programy pre učiteľov so zameraním na prácu so žiakmi zo SZP

MŠVVaŠ

- jednoznačne definovať v právnych predpisoch žiakov zo SZP, ktorí patria do skupiny žiakov so ŠVVP a žiakov zo SZP, ktorí nepatria do skupiny žiakov so ŠVVP

³¹ Iba 1 % z kontrolovaných škôl využilo možnosť upraviť učebné plány v oblasti voliteľných hodín.